

2017-10-24

Reseberättelse från kulturutskottets resa till Finland, Helsingfors, den 4–5 september 2017

Inledning

Kulturutskottet beslutade vid sitt sammanträde den 18 maj 2017 att utskottet skulle göra en studieresa till Finland under hösten 2017.

I delegationen deltog fjorton ledamöter: ordförande Olof Lavesson (M), vice ordförande Gunilla Carlsson (S), Agneta Gille (S), Peter Johnsson (S), Anna Wallentheim (S), Azadeh Rojhan Gustafsson (S), Cecilia Magnusson (M), Saila Quicklund (M), Eva Lohman (M), Angelica Bengtsson (SD), Sara-Lena Bjälkö (SD), Per Lodenius (C), Niclas Malmberg (MP) och Roland Utbult (KD). Från utskottskansliet deltog Ann Aurén, kanslichef och Maria Ljungkvist, föredragande.

Besöket ramades in av Finlands jubileumsår 2017–100 år av självständighet – Tillsammans. Ett återkommande samtalsämne under besöken var det svenska språkets ställning och framtid i Finland. Förutom de besök som redogörs för nedan fördes samtal över lunch och middag på svenska ambassaden med inbjudna gäster från bl.a. YLE, Hufvudstadsbladet, Helsingfors stad, finska PEN, Nordisk kulturkontakt, akademien, museivärlden och olika författare.

Måndagen den 4 september

Svenska ambassaden - Ambassadör Anders Ahnlid

Programmet inleddes med en presentation av det allmänpolitiska läget i Finland av ambassadör Anders Ahnlid. Sverige har ett genuint intresse av att svenska talas i Finland. Kulturlivet beskrivs som spirande med en stor bokutgivning på svenska och där regeringen har omorganiserat främjandesystemet för att underlätta internationell marknadsföring av t.ex. finsk design.

Maria Ljungkvist

Föredragande • Kulturutskottet • Riksdagsförvaltningen

Telefon: +46 (0)8-786 62 43 • Mobil: +46 (0)72-504 62 43 • E-post: maria.ljungkvist@riksdagen.se

Jubileumsåret står i fokus och uppmärksammas bl.a. med invigning av konstverk i Stockholm, Engelbrektsplan och i Helsingfors, Hanaholmen och inrättande av 12 tvååriga forskartjänster i skogsforskning. Det svensk-finska samarbetet är väletablerat och för närvarande försvarspolitiskt drivande. Mer än hälften av Sveriges ministrar har besökt Finland sedan ambassadör Ahnlid tillträdde i november 2016.

Ambassadören redogjorde även för regeringskrisen i juni och det stundande presidentvalet.

Hanaholmen

Hanaholmen är ett kulturcentrum för Sverige och Finland som grundades 1967 i samband med att Sverige efterskänkte s.k. krigstida skulder till Finland. Kulturfonden för Sverige och Finland är huvudman.

Direktör Gunvor Kronman redogjorde för centrats historia. Fokus ligger på att vara en kontaktverkstad som erbjuder rum för fysiska möten som kan bidra till det goda samtalet. Bland annat var det på Hanaholmen som den första sydafrikanska grundlagen författades efter apartheids upphävande 1994. Centrat arrangerar det årliga Hanatinget med medverkan från bl.a. de båda ländernas försvarsministrar och försvarsutskott. Hanaholmen strategi 2017–2020 är att bidra till fred, säkerhet och inkludering med hjälp av kultur, kunskap och utbildning.

Sverige ses som en viktig inkörsport till det nordiska sammanhanget och inte minst till den nordiska arbetsmarknaden. För tio år sedan initierades Svenska nu som ett nätverk. Uppdraget är att lyfta fram kulturupplevelsens roll för språkinläring och pedagogik. Svenska nu har ca 10 miljoner i budget varav ca 1,2 miljoner kronor finansieras via Statens kulturråd, anslaget 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete.

Projektchef Mikael Hiltunen redogjorde för hur Svenska nu verkar för att lyfta in det svenska språket i finska klassrum genom att förmedla svensk ungdomskultur, erbjuda undervisningsmaterial och fortbildning för lärare. Cirka 1500 lärare deltar i fortbildningen och utarbetar studiematerial för åk 6-9 utifrån en läroämnesöverskridande pedagogik. Svenska nu deltar både i Almedalen och Bokmässan i Göteborg.

Undervisnings- och kulturministeriet

De ansvarsområden som sammanfaller mellan departementet och kulturutskottet är idrott, unga, konst, kultur, arkiv-, musei- och det allmänna biblioteksväsendet. Departementet ansvarar även för upphovsrätt. Sampo Terho (Sannfinländare) är Europa- kultur- och idrottsminister och har även ansvar för studiestöd.

Under delegationens samtal med minister Terho diskuterades kreativa näringar, upphovsrätt och idrottens betydelse för skolundervisningen. Kulturella och kreativa näringar uppskattas utgöra 3 procent av BNP i Finland men ger inte många arbetstillfällen då branschen främst består av småföretag. I våras rapporterade en statlig utredning (Kreativa branscher) sina förslag om hur den kreativa ekonomin kan stärkas i Finland.

Kulturråd Sini Keinonen föredrog departementets kulturpolitiska strategi 2025 och regeringens spetsprojekt inom kulturområdet. Kulturbudgeten omfattar ca 4,3 miljarder kronor per år varav hälften utgörs av inkomster från spelbolagen. Andelen kan variera över tid beroende på spelbolagens intäkter. Under hösten kommer en statlig utredning att presentera nya principer för medelstilldelning av statsbidrag. Finland har gått från detaljerade s.k. regeringsplaner till strategiska mål i budgetförslagen.

Immateriellt värdeskapande, inkl. forskningsresultat, är centralt i strategi 2025 och bl.a. finns nu fria anslag för att experimentera med kulturtjänster. Likaså har ett av regeringens spetsprojekt som mål att göra konst och kultur mer tillgängligt, framförallt för barn och unga. Den s.k. procentkonsten, som kan jämföras med enprocentsregeln som vissa av Sveriges kommuner applicerar vid nybyggnation, ska nu utvidgas inom ramen för regeringens spetsprojekt till att omfatta konst- och kulturtjänster inom social- och hälsovården. Finlands Museiförbund har anammat Nederländernas användning av museikort och sedan maj 2015 kan man för ca 600 kronor köpa ett kort som ger fri entré till majoriteten av landets museer under ett år. Antalet museibesök har ökat markant sedan kortets införande. Avslutningsvis presenterades arbetet med byggnationen av Helsingfors nya centralbibliotek, Oodi¹, som beräknas invigas i december 2018.

Konstuniversitetet

Universitetet är en sammanslagning av Bildkonstakademin, Sibeliusakademin och Teaterhögskolan sedan 2013. Universitetet har idag ca 2000 studenter och 740 medarbetare. Den konstnärliga forskningen är välutvecklad i Finland med uppskattningsvis 170 disputerade och 200 doktorander. Konstuniversitetet samarbetar här med den humanistiska fakulteten vid Helsingfors universitet.

Utskottet träffade rektor Jari Periömäki med medarbetare, däribland professor Anders Carlsson, som bl.a. delade med sig av personliga erfarenheter och synpunkter på den konstnärliga gestaltning inom scenkonsten som vill vidga publikens perspektiv och engagemang utifrån aktuella samhällsfrågor.

¹ Namnets svenska översättning är Ode – *högstäm, lyrisk dikt*.

Masterutbildningen är produktionsinriktad för att förbereda studenterna på yrkeslivet. Man undervisar även i juridik, företagsekonomi, etc. för att ge studenterna bättre möjlighet att driva egna företag efter examen. Konstuniversitet erbjuder ett finskspråkigt skådespelarprogram med årlig antagning och ett svenskspråkigt program med intagning vart annat till vart tredje år.

Finska Litteratursällskapet (SKS)

SKS bildades 1831 och har idag ca 3 000 medlemmar. Sällskapet har eget arkiv, bibliotek och förlag som ger ut både skön- och facklitteratur och är Finlands största utgivare inom humaniora.

Generalsekreterare Tuomas M.S. Lehtonen föredrog verksamheten som omfattar ca 70 anställda med en budget om 85 miljoner kronor per år, varav hälften utgörs av statliga medel. Sällskapet ser som sin centrala roll att marknadsföra tvåspråkigheten hos de unga i befolkningen. Bland annat använder man sig av forskning för att närma sig klassiker på ett nytt sätt, däribland Kalevala. Sedan 1880 ger man ut en finsk-svensk ordbok och idag arbetar man även aktivt med digitala kanaler och använder open-access för sin bidragsgivning.

Avslutningsvis gav biblioteksdirektör Cecilia af Forselles högläsning ur fem svenska översättningar från olika tidpunkter av Kalevala, Elias Lönnrots nationalepos som han skrev genom insamlande av muntliga berättelser under vandringar till fots i Finland i början av 1800-talet. Kalevala är idag översatt till 60 språk.

Svenska litteratursällskapet (SLS)

Sällskapet bildades 1885 till minne av Johan Ludvig Runeberg för att bevara, utforska och sprida kunskap om den svenska kulturen och det svenska kulturarvet i Finland. SLS förvaltar Svenska Kulturfondens fonder med ett kapital på ca 12 miljarder kronor. Stiftelser och fonder bidrar totalt med årlig finansiering om ca 3,8 miljarder kronor till kulturområdet. Den statliga kulturbudgeten uppgår årligen till ca 4,3 miljarder kronor.

Kanslichef Jonas Lång föredrog verksamheten som omfattar ca 100 anställda i Helsingfors och Vasa. Litteratursällskapet finansierar bl.a. forskning inom kulturhistoria, samhälls-, språk- och litteraturvetenskap via projektmedel, priser och stipendiegivning. SLS har eget arkiv, bibliotek och förlag och ger också ut skivor, låthäften och sångböcker med ny och äldre folkmusik. Sällskapet har en stor digital utgivning för att möta framförallt skolans behov och andra aktörer, såsom opinionsbildare. SLS samarbetar med bl.a. Svenska akademien, Riksbankens jubileumsfond och deltar på Bokmässan i Göteborg.

Sällskapets ordförande professor Henrik Meinander gav avslutningsvis sina perspektiv på det svenska språket i Finland sedan språket blev obligatoriskt i den finska skolan 1968. De svenskspråkiga utgjorde t.ex. en femtedel av dem som utvandrade till Sverige under 1960-70-talen. Idag ser man att tvåspråkigheten ökar igen, t.ex. genom giftermål över språkgränserna.

Tisdagen den 5 september

Museet för nutidskonst (Kiasma)

Kiasma bildar tillsammans med Ateneum och Konstmuseet Sinebrychoff Finlands Nationalgalleri. Kiasmas samling består i dagsläget av ca 8 000 verk av finska och internationella konstnärer, verksamma sedan 1970-talet.

Utskottet fick en guidad tur av utställningen ARS 17 Hello World som är en del av firandet av landets 100 år som självständig nation. Utställningens verk använder bl.a. den digitala tekniken för att skapa och sprida upplevelser som skildrar digitala kulturyttringar utifrån tekniska, sociala och politiska perspektiv.

Riksdagens kulturutskott (Eduskunta/Sivistysvaliokunta)

Utskottet besökte kulturutskott (Sivistysvaliokunta) som är ett av 15 utskott i Finlands riksdag (Eduskunta), jämte det stora utskottet (jmf. EU-nämnden). De ansvarsområden som sammanfaller mellan ländernas kulturutskott är konst, kulturverksamhet, idrott och ungdomsfrågor. Finlands kulturutskott ansvarar även för upphovsrätt samt utbildnings- och forskningsfrågor.

Vid mötet deltog Tuomo Puumala (C) ordförande, Pekka Puska (C) Mikaela Nylander (Svenska riksdagsgruppen) och Outi Alanko-Kahiluoto (De gröna).

Utskottsledamöterna diskuterade framförallt regeringens förslag till lag om ett begränsat experiment i grundskolan där 2 200 elever i åk 5-6 ska kunna välja ett annat språk än svenska som andraspråk. Förslaget tar bort obligatoriska studier i det andra inhemska språket (svenskan) i syfte att utvidga språkutbudet. Experimentet inleds hösten 2018 och kommuner får ansöka om att delta. Skolorna är fortsatt skyldiga att ordna undervisning i svenska om någon elev så vill. Debatten i Finland rör bl.a. om och i så fall hur pilotprojektet kommer att påverka synen på det svenska språket i Finland och studenters förutsättningar att klara av högskoleexamina i s.k. tjänstemannasvenska.

Ledamöterna diskuterade också idrottens roll för skolarbetet och de båda ländernas arbete med att reglera spelmarknaden utifrån perspektivet att svenska och finska medborgare tillhör dem som spelar mest inom EU.

Svenska teatern

I Finland finns fem scener för svenskspråkig teater, varav svenska teatern i Helsingfors är nationalscen. Teatern firar 150-års jubileum 2016–2017.

Utskottet fick en guidad rundvandring av teaterchef Joachim Thibblin. Finland uppvisar höga siffror för teaterbesök i allmänhet. Besöken till de svenskspråkiga scenerna uppskattas till ca 270 000 årligen, vilket kan ställas i relation till att ca 5-6 procent av landets 5,5 miljoner invånare uppskattas ha svenska som förstaspråk. Svenska teatern välkomnar fler svenska gästspel i Finland och kommer i höst att samarbeta med stadsteatrarna i Uppsala och Malmö samt Riksteatern i uppsättningen av Episod av Lars Norén.